

egyszerűen ízlés vagy társadalmi hovatartozás kérdése, nem nyelvi-nyelvészeti ügy.

Nincs terem akár csak a legfontosabb témákat felsorolni, amelyekkel Nádasy foglalkozik. És hiba is lenne szemeztetni: minden írása fontos, s jó akkor is, ha én az adott kérdésben történetesen nem értek vele egyet. Én például, vele szemben, kifejezetten kedvelem a *munkál* és a *hajaz* szóalakokat. De borzasztó és unalmas lenne, ha minden nyelvi kérdésben egyetérténénk, egyet kelene értenünk.

A nyelv művelés, a nyelvvédelem csak a nyelv használatát védheti, állandóan változó mivoltát nem befolyásolhatja. A nyelv alappillére nem a szó, hanem a szabályrendszer. S ez a szabályrendszer erősebb az emberi akaratnál. A szóhasználatot megpróbálhatjuk befolyásolni, talán el is érhetünk némi sikert; egy darabig talán még nem fogunk *soppingolni* (én például életem végéig vásárolni fogok), de már minden *fokozódik* (mint a nemzetközi helyzet), mint ha nem lenne képes erősödni, növekedni. De ez ízlés kérdése. Lehet, hogy a jövőben tényleg úgy írunk-beszélünk majd, mint MZ/X. A nyelv öntörvényű. Kikapcs. Viszlát.

CSILLAG ISTVÁN

(Magvető Kiadó, Budapest, 2003,  
316 oldal, 2290 Ft)

DEÁK ÁGNES –  
MOLNÁR ANDRÁS:

### *Deák Ferenc*

A Deák Ferenc születésének kétszázadik évfordulója alkalmából megjelent életrajzi kötet lényegretörően, mégis precízen mutatja be a 19. századi politikusnemzedék egyik legnagyobb formátumú alakjának életét és munkásságát, tisztelegve a már kortársai által is a haza bölcsének nevezett Deák emléke előtt.

A kerek évfordulóra önálló kötettel is jelentkező Molnár András *A fiatal Deák Ferenc* című – a Szépirodalmi Figyelő előző számában már ismertetett – hiánypótló monográfiája alapos elemzését adja Deák Ferenc élete első harminc esztendejének. Így a már korábban ismertetett diákévek és pályakezdés bemutatása helyett most Deák életének további szakaszaival foglalkozunk részletesebben.

Deák a negyvenes években jogászként és országgyűlési képviselőként is aktív szerepet vállal a polgári átalakulás küzdelmeiben; ő önti végleges formába a reformtábornak egységes programot adó 1847-es Ellenzéki Nyilatkozatot. 1848 mámoros márciusa után, az első felelős kormány felállítását és az áprilisi törvények ünnepélyes elfogadását követően Deák sok bátorságot és megfontoltságot igénylő igazságügyminiszteri tevékenységét ismerhetjük

meg. A mindennapi megfeszített munka mellett is marad ideje a magyar közjogot és büntetőjogot megreformáló, tehát az egész magyar jogrendszert modernizálni kívánó elméleti tanulmányainak papírra vetésére. Deák, megtapasztalva a békés és tárgyalásos úton való megegyezés teljes csődjét, a fegyveres harc megindulása után egyre inkább a háttérbe vonul és szorul. Kossuth 1849-es politikájával már nem tud azonosulni, így nem vesz részt a Habsburg-ház trónfosztását és a függetlenséget kimondó debreceni országgyűlés munkájában sem.

Az együttes osztrák–orosz támadás és a kétfrontos harc következtében vereségre ítélt szabadságharc leverése után a bécsi udvar részéről kegyetlen megtorlás kezdődött. Sokan börtönben vagy bitón végezték, a legtöbben emigrációba kényszerültek, de Deák perbe fogásától és elítélésétől még a kíméletet máskor nem ismerő Haynau is eltévedt – folytatja az életút ismertetését Deák Ágnes. Az ifjú Ferenc József és a császári udvar felszámolta a birodalom országainak és tartományainak függetlenségét, intézményeinek maradék önállóságát is, és önkényuralmi módszerekkel irányította a Habsburg Monarchiát. A magyar hagyományoktól merőben eltérő szellemű, kizárólag a központi akaratától függő új államapparátussal való együttműködést az örvenes években – Deák magatartását szem előtt tart-

va – a nemzet nagy többsége elutasította. Ausztria 1859-es háborús vereségét követően az uralkodó menesztte Bach belügyminisztert, és az 1860-ban kiadott „októberi diplomában”, majd az 1861-ben közzétett „februári pátensben” már kénytelen bizonyos alkotmányos jogokat biztosítani a birodalom országai számára.

A több mint egy évtized múltán végre újra összehívott magyar országgyűlés Deák vezetésével azonban 1861-ben sem „engedett a negyvennyolcból”, és ragaszkodott az áprilisi törvényekhez. Az életrajz a provizórium évein (1861–1865), majd a híres „húsvéti cikk” (1865) megírásán keresztül a kiegyezési javaslat (1867) elfogadásáig kíséri figyelemmel az államférfivá érő Deáknak a császárt képviselő politikusokkal történő magánbeszélgetéseit, majd hivatalos tárgyalásait. Az újabb, 1866-os osztrák vereség – amelynek következtében a Habsburgok kiszorulnak Itáliából, így nélkülük, porosz vezetéssel valósulhat meg a német egység – után felgyorsuló tárgyalásokon végre megegyezés születik. 1867-ben, a „közös ügyek” kidolgozásával, jórészt Deáknak köszönhetően megszületik az Osztrák–Magyar Monarchia.

A könyv utolsó lapjain a minden kormányzati pozíciót és tisztséget visszautasító, mégis „intézményé váló”, az Angol Királynő szállodában, tisztelőinek és barátainak társa-

ságában adomázgató, nagy tekintélyű Deák Ferenc életéről, majd 1876-ban bekövetkezett haláláról olvashatunk.

SZELKE LÁSZLÓ

(Vince Kiadó, Budapest, 2003, 184 oldal, 2495 Ft)

**ROMSICS IGNÁC:**

### **Volt egyszer egy Rendszerváltás**

Romsics Ignác történész, akadémikus már könyvének címével is jelzi, hogy a rendszerváltás történetét némi nosztalgiával, mégis tárgyyszerűen kívánja feldolgozni. Az előszóból megtudjuk, hogy 2002 nyarán Prohászka Imre, a Népszava egykori fotóriportere kétszáz, 1987–1991 között készített fotót mutatott neki, ami annyira lenyűgözte és olyan emlékeket ébresztett benne, hogy a felkérésre, írjon hozzájuk kísérőszöveget, azonnal igent mondott. Azonban amikor írni kezdett, úgy döntött, hogy foglalkozásához hűen nem esszét, hanem történeti munkát készít, így nekilátott a forrásgyűjtésnek. Végül nem a fotóknak lett kísérőszövege, hanem a szöveg kiegészítője lett a fotóegyüttes.

A könyv négy fejezetben foglalja össze az eseményeket. Az elsőben (*Okok és előzmények*) bemutatja, ho-

gyan jutott el a magyar társadalom a rendszerváltásig. A külpolitikai okok mellett részletesen és lényegretörően elemzi a belső okokat is. A gazdasági folyamatokat, a kulturális mozgásokat, az emberek szellemi átalakulását, késztetésüket a szabad véleménynyilvánításra (lakitelki találkozók, Repülőtér, beatzenekarok, képzőművészeti irányzatok, szamizdatok megjelenése stb.) és a hatalom vaslélészeit egyaránt bemutatja.

A második fejezet (*1988. Az átmenet első éve*) Kádár hatalomtól való megfosztásával és az ebből következő állapotokkal foglalkozik. Grósz Károly hatalomra kerülése és az ellenzék párttá szerveződése felgyorsítja az addigi folyamatokat. 1988 szeptemberében a Magyar Demokrata Fórum független mozgalommá válik. A Fial Demokraták Szövetsége márciusban alakult meg, novemberben pedig a Szabad Demokraták Szövetsége. Ezzel egy időben számos utcai tüntetés fejezte ki a lakosság megváltozott hangulatát.

A harmadik fejezetben (*1989. Az átmenet második éve*) a szerző bemutatja, miként vált teljessé az 1988-as félfordulat. 1989 februárjában az állampárt újjáértékelte 1956 helyét a magyar történelemben, és hozzájárult a többpártrendszer visszaállításához. Létrejött az Ellenzéki Kerekasztal, ismét nemzeti ünnep lett március tizenötödike. Újrate tették Nagy Imrét, ami kizárta a visszaút lehetőségét. A sors különös